

Nr 1087

Av herrar **Österdahl** och **Sörenson**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 66, med förslag till lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring, m. m.

(Lika lydande med motion nr 1272 i Andra kammaren)

I folkpartiets partimotion till 1970 års riksdag angående pensionsåldern pläderas för en reformering av den allmänna pensioneringen, som innebär en sänkning av den allmänna pensionsåldern och som ger rätt för den enskilde att inom vissa gränser själv välja tidpunkt för sin pensionering. Målet bör vara ett skapa ett pensionssystem som ger den enskilde större valfrihet, mera rättvisa och bättre trygghet än nuvarande system. Alla pensionsåldrar under en pensionsperiod, exempelvis 63—70 år, bör betraktas som lika normala. Övergången från yrkesverksamhet till pensionärstillvaro måste vidare göras mjukare med möjlighet för den som vill att trappa ned sin yrkesverksamhet. Det förslag om vidgad rätt till förtidspensionering som nu läggs fram i propositionen innebär ett steg i denna riktning och överensstämmer relativt väl med de förslag folkpartiet tidigare fört fram.

Folkpartiet har vid flera tillfällen alltsedan 1959 motionerat om sänkt pensionsålder för grupper med tungt, pressande eller hälsovådligt arbete. Från folkpartiets sida har tidigare krävts att frågan om ändrade villkor för erhållande av förtidspension skulle utredas. I bl. a. en partimotion till 1967 års riksdag föreslogs en skyndsamt utredning av möjligheterna att ge förtidspension åt äldre personer efter arbetsmarknadskriterier. Utskottet ansåg dock att arbetsmarknadspolitiska stödformer i dessa fall var att föredra och hänvisade till den pågående KSA-utredningen.

I en partimotion från folkpartiet till 1969 års riksdag föreslogs att en utredning skulle tillsättas »med uppgift att överse samtliga regler inom förtidspensioneringen — i första hand syftande till att åstadkomma ytterligare rörlighet i fråga om pensionsåldern — med vidgade möjligheter att vid behov efter individuell prövning erhålla tidigare pension». Efter en framstöt även från LO fick riksförsäkringsverket i uppdrag att utreda frågan om ökade möjligheter för äldre förvärvsarbetande att efter individuell prövning erhålla förtidspension.

Det förslag som riksförsäkringsverket under hösten 1969 avlämnade och som ligger till grund för regeringens förslag överensstämmer relativt väl med de tankegångar som framförts av en arbetsgrupp i folkpartiet i skrif-

ten Aktivitet och trygghet för de äldre. Där angavs ytterligare två kriterier för erhållande av förtidspension, nämligen arbetsmarknadskriteriet och de fall då arbetets krav överstiger individens resurser. Förtidspension borde enligt gruppen efter prövning erbjudas den äldre, när det inte var möjligt att ge honom en passande sysselsättning. Prövningen skulle vara särskilt generös för den som endast hade några få år kvar till pensionsåldern.

I regeringsförslaget föreslås att halv förtidspension skall utgå till den som har sin arbetsförmåga nedsatt med mellan hälften och två tredjedelar samt en del andra förändringar av generell innebörd som vi finner angelägna. I det följande vill vi diskutera de speciella möjligheter som införs när det gäller äldre personer. Vi kan i stort sett ansluta oss till regeringens förslag men vill på några punkter komma med kompletteringar. Den mjukare bedömning som förordas torde skapa möjligheter för ett betydande antal äldre att erhålla pension som ett alternativ till arbetsmarknadsstöd. Vi delar också den syn man vill lägga på åldersförändringar vid bedömningen av prestationsförmågan. Det är också riktigt att man nu försöker skapa en mer realistisk syn på bedömningen av den psykiska prestationsförmågan. Psykiska bristsituationer kommer av allt att döma att bli vanliga grunder för invaliditetsbedömningar.

De nya möjligheterna för äldre att erhålla förtidspension illustreras i propositionen med två typfall. Det ena är det fall då den äldre inte orkar med sitt arbete, det andra det fall då han friställs från sitt arbete t. ex. i samband med en företagsnedläggelse. I båda fallen skall en bedömning göras av om vederbörande kan erbjudas något nytt passande arbete. Om en ny arbetsplacering anses eller visar sig vara omöjlig, skall den äldre kunna erbjudas förtidspension. Invaliditetsbedömningen förutsätts bli mildare. Skyldigheten att genomgå omskolning skall kunna efterges. Man skall även kunna avstå från kravet på försök till arbetsplacering när arbetsmarknadsmyndigheterna finner en sådan i mera stadigvarande arbete osannolik. Med äldre avses enligt propositionen personer som fyllt 63 år, även om denna åldersgräns bara skall betraktas som en riktpunkt.

Det finns alla skäl att välkomna denna uppmjukning av bestämmelserna. Åtskilliga äldre personer kan finna sitt arbete fysiskt eller psykiskt så pressande att de inte längre orkar med det. Förflyttning till ett mera passande arbete är en lösning som först bör prövas. Erfarenheterna talar dock för att omplacering av dessa äldre människor på arbetsmarknaden, liksom fallet är vid permitteringar, är mycket besvärlig. Arbetsmarknadsmyndigheterna bör därför ha möjligheten att, såsom föreslagits, kunna avstå från kravet på omskolning och arbetsplacering. Dock förutsätts enligt propositionen, som ett led i den individuella prövningen även av de äldres rätt till förtidspension, en medicinsk prövning bl. a. för fastställande av försörjningsförmåga och det medicinska handikappets inverkan på denna. Enligt vår mening kan denna medicinska prövning då det gäller de äldre inte i

alla lägen anses nödvändig. Den primära bedömningsgrunden måste vara vederbörandes försörjningsförmåga. Den medicinska prövningen kan vara befogad i de fall då individen anser att han inte klarar arbetets krav och därför anhåller om förtidspension. Vid det andra typfallet, d.v.s. när en äldre person ställs utan arbete och arbetsmarknadsmyndigheterna i samband därmed anser att en omplacering till lämplig sysselsättning inte är möjlig, bör detta konstaterande vara tillräckligt för att vederbörande skall vara berättigad till förtidspension. I dessa fall, då lämpliga sysselsättningsmöjligheter saknas på bostadsorten, föreslås visserligen en uppmjukning av den medicinska prövningen. Denna blir då av allt att döma en formalitet och innebär en för den enskilde och samhället onödig belastning. Det faktum att arbetsmarknadsmyndigheterna inte kan anvisa en passande sysselsättning bör vara tillräckligt skäl för rätt till förtidspension. I dylika fall bör enligt vår mening pension kunna medges utan medicinsk prövning.

Någon fast åldersgräns skall enligt propositionen inte föreskrivas för den mildare pensionsbedömningen. Dock anges 63 år som en gräns och riktpunkt till ledning för tillämpningen, även om undantag skall kunna göras. Åtskilliga skäl talar för att någon åldersgräns inte bör uppsättas. Åldrandet är individuellt och arbetsförmågan mycket varierande inom varje åldersklass. Olika yrken ställer olika stora krav. Någon gräns för vad som kan betraktas som »äldre» är därför mycket svår att dra. Om någon riktpunkt ändå skall sättas upp, bör den snarare anges till 60 år. Många människor har redan vid denna ålder betydande svårigheter att orka med sitt arbete. Nuvarande praxis innebär att relativt sett mindre krav ställs för rätt till förtidspension för dem som uppnått 60 års ålder. Det särskilda kontantstödet åt arbetslösa (äldrestödet) börjar utgå vid 60 år. Enligt vår mening bör därför 60 år sättas upp som riktpunkt för den mildare tillämpningen. Undantag bör kunna göras nedåt i åldrarna, och prövningen bör bli liberalare ju närmare pensionsåldern vederbörande är.

Det är vidare angeläget att vidga den krets som kan komma i åtnjutande av den mjukare bedömningen, så att den omfattar även andra grupper än de som tidigare haft inkomst av förvärvsarbete. Hemmafruarna har hittills i jämförelsevis betydligt mindre omfattning beviljats hel förtidspension. Hushållsarbetet bör dock kunna jämföras med annat arbete. Enligt propositionen skall hänsyn tas till att den hemarbetande, om hon inte varit handikappad, kunnat ta arbete utanför hemmet. Motsvarande måste gälla för hemarbetande män. Det är angeläget att den praxis som utbildas inte kommer att missgynna äldre invaliderade kvinnor i samma grad som för närvarande är fallet.

En grupp som utsätts för betydande sociala och ekonomiska problem är de s. k. hemmadöttrarna och de äldre frånskilda kvinnor som arbetat i hemmet. Vid föräldrarnas bortgång ställs hemmadöttrarna inför en besvärlig situation. De yngre bör då givetvis ges möjlighet till utbildning eller om-

skolning, men de äldre bör i denna situation betraktas som arbetslösa och liksom de äldre frånskilda kvinnorna komma i åtnjutande av de mildare reglerna för förtidspension. Deras möjligheter att få arbete är, särskilt för de glesbygdsboende, ofta mycket små, vilket bör leda till att de i betydande utsträckning skall kunna få förtidspension även före 60-årsåldern.

Även den kategori som nu sysselsätts inom skyddade verkstäder bör bedömas generöst vid tillämpningen av reglerna för förtidspension. Det föreligger för närvarande brist på platser vid dessa. Många av dem som nu sysselsätts inom skyddad verksamhet uppfyller inte de krav som ställs på arbetet inom denna och har behov av full förtidspension, vilket för deras del i de flesta fall skulle ge dem en försörjningsform som bättre överensstämmer med deras egna önskemål. Dessa personer bör därför i större utsträckning erbjudas förtidspension, vilket också medför att de skyddade arbetsplatserna kan utnyttjas bättre för sitt egentliga ändamål.

I propositionen föreslås ett enklare förfarande för att återfå indragen eller reducerad förtidspension. En förtidspensionär som återgått till arbetsmarknaden och därigenom gått miste om pensionen skall vid återinträde kunna få förtidspension utan ny prövning. Ett enkelt ansökningsförfarande skall tillämpas. Denna möjlighet skall i första hand stå de äldre till buds. En tidsgräns om tre år föreslås dock för detta ansökningsförfarande. Om vederbörande alltså förvärvat arbetat i mer än tre år, skall han enligt propositionen komma in med en ny ansökan om förtidspension, som prövas i vanlig ordning. Det förenklade förfarandet medför större trygghet för den förtidspensionerade, då han därigenom vet att han kan göra ett försök på arbetsmarknaden och ändå vara förvissad om att han återfår pension när han lämnar denna. När det gäller de äldre bör enligt vår mening dock inte någon tidsgräns uppställas för ny prövning. För dessa äldre människor kan det av allt att döma endast i undantagsfall bli frågan om längre arbetsperiod än tre år. Den tid som återstår efter ett återinträde i förtidspensioneringen till pensionsåldern blir mycket kort. Dessa människor kan känna större trygghet, om någon tidsgräns inte sätts upp. Fler äldre kan härigenom sannolikt stimuleras till att åter söka arbete. Antalet prövningar kan begränsas.

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen måtte uttala

att den åldersgräns som uppställs som riktpunkt för tillämpningen av den mildare invaliditetsbedömningen måtte vara 60 år mot i propositionen angivna 63 år,

att äldre person som friställs skall kunna erhålla förtidspension utan medicinsk prövning i de fall arbetsmarknadsmyndigheterna inte kan erbjuda vederbörande annan passande sysselsättning,

att den mildare pensionsbedömningen görs tillämplig även för grupper som står utanför arbetsmarknaden, särskilt de så kallade hemmadöttrarna, äldre frånskilda kvinnor samt personer som arbetar i skyddad sysselsättning, samt

att någon tidsgräns varefter ny ansökan erfordras för återinträde i förtidspension ej bör uppställas vad beträffar äldre förtidspensionerade som återgått till arbetsmarknaden.

Stockholm den 7 april 1970

S.-O. Österdahl (fp)

Joel Sörenson (fp)

Nr 1088

Av herrar **Brundin** och **Strandberg**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 73, angående anslag för budgetåret 1970/71 till miljövärdsinformation och till en rikskampanj mot nedskräpning.*

(Lika lydande med motion nr 1275 i Andra kammaren)

Stockholm den 7 april 1970

Paul Brundin (m)

Bertil Strandberg (m)